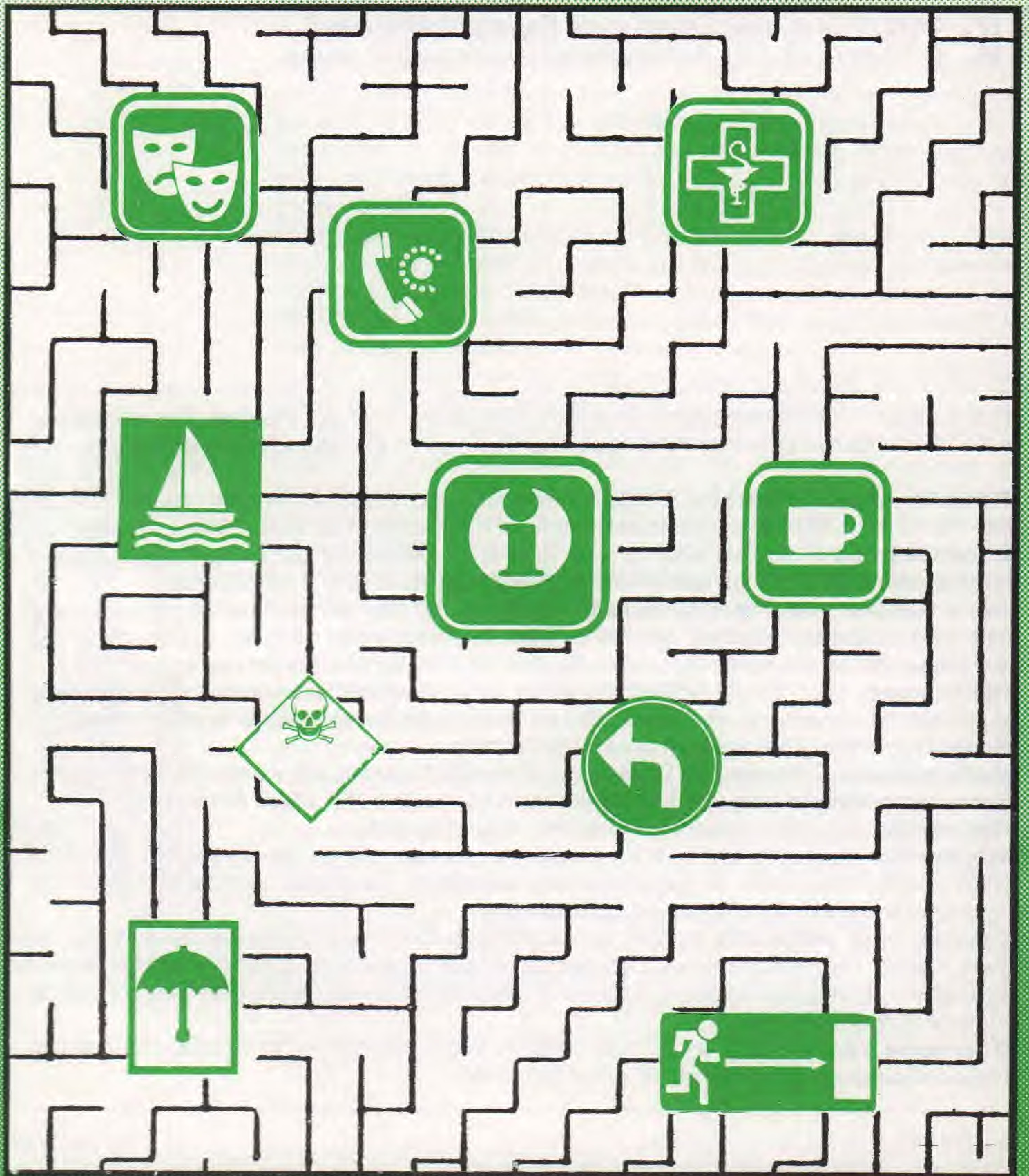
Horizon taal

Tweemaandelijks tijdschrift
22ste jaargang, 1991/5 (131)
september-oktober

ISSN 0772-540 X Afgiftekantoor: ANTWERPEN X

Te lezen in Horizontaal 1991/5

Horizontaal - Tweemaandelijks tijdschrift, uitgegeven door de Vlaamse Esperantobond v.z.w. 22ste jaargang. Horizontaal is de voortzetting van *Esperanto Panorama*.

Redactie en administratie (België): Frankrijklei 140, 2000 Antwerpen, tlf. 03/234 34 00; (Nederland): Esperanto-Centrum Nederland, Riouwstraat 172, 2585 HW Den Haag.
Abonnementen: Gewoon abonnement: 400 fr. in België, 22 gld in Nederland; vijfjarig abonnement: 1600 fr. of 88 gld; levenslang abonnement: 10 000 fr. of 550 gld.
Advertenties: Inlassingen op formaat 1/1, 1/2 en 1/3: voor een gedetailleerde prijs dient men het Esperantocentrum te Antwerpen te raadplegen. Kleine advertenties op kolombreedte, zonder kader 15 fr. (voor België + 19 % BTW) of 0,90 gld per woord.
Rekeningen: Voor België 402-5510531-55 t.n.v. Vlaamse Esperantobond, Antwerpen. Voor Nederland: postgiro rek.: 3583975 t.n.v. Esperanto-Centrum Nederland, Den Haag.
Redacteurs: Paul Peeraerts en Guido Van Damme.
Medewerkers: C. Declerck, P. De Smedt, I. Durwael, A. Humet, J.P. VandenDaele.
Verantwoordelijke uitgever: Paul Peeraerts, Frankrijklei 140, 2000 Antwerpen.
Horizontaal verschijnt de eerste van iedere oneven maand.
Bijvoegsels bij Horizontaal worden slechts toegestaan als ze keurig gedrukt zijn en in onberispelijk Nederlands of Esperanto zijn opgesteld. De kosten veroorzaakt door het bijvoegen van het drukwerk worden gefactureerd.
Teksten voor publicatie moeten op de redactie toekomen uiterlijk op de 1ste van de even maand. De redactie houdt zich het recht voor ingezonden teksten, advertenties of bijvoegsels te weigeren of aan te passen. In geval van discussie beslist het Bestuur van de Vlaamse Esperantobond.

Informatie is een doolhof. Als je al de informatie die in deze wereld beschikbaar is op een hoop legt, krijg je zo'n onoverzienbare massa dat je erin verloren loopt. De omvang ervan kan je waarschijnlijk beschrijven in termen als die welke gewoonlijk worden gebruikt om het afvalprobleem visueel voor te stellen. Hoeveel computerschijfjes of CD's (het informatiepapier van tegenwoordig) zou je ermee kunnen vullen? En hoeveel voetbalvelden zou je met die schijfjes kunnen bedekken? Informatie is belangrijk in onze wereld voor elk individu ... en daarom is dus de kunst om die informatie te bereiken nog veel belangrijker.

Gelukkig ligt al die informatie niet op een grote hoop. Om een telefoonnummer te vinden hoef je niet ook tussen autonummerplaten te zoeken. En roman of een boek over informatica koop je niet in de zelfde afdeling van een boekhandel, vaak zelfs vind je ze niet in één en dezelfde winkel. Heel wat tijdschriften geven informatie over zeer kleine deeltjes van die grote hoop.

Informatie is gestructureerd, geordend, van symbolen voorzien en opgeslagen in data-banken, bibliotheken en andere verzamelplaatsen. Alles heeft zijn eigen plaats en afdeling. Om ze te kunnen bereiken en gebruiken moet je alleen je weg weten te vinden in die orde en structuur.

Om te vermijden dat die orde een doolhof wordt (of blijft) bestaan er een aantal tekens, codes: de beeldcodes, zoals je er enkele op ons omslagblad aantreft, zijn heel courant en zelfs enigszins „internationaal". Meestal zijn ze ook vrij duidelijk en herkenbaar, of met wat inspanning kan je toch de bedoeling gissen... als je tenminste al half en half weet in welk domein ze thuishoren. Je kan ze overal aantreffen: langs de wegen, in openbare gebouwen (luchthavens en stations, restaurants...) op verpakkingen, in catalogi, in handleidingen... Ook al zijn er enorm veel van die tekens, misschien wel evenveel als er Chinese schrifttekens zijn, over het algemeen hebben we er niet zoveel last mee om ze te ontcijferen.

Een speciale - en in wezen ook intelligentere - code is de geschreven taal. Als je die code niet beheerst, dan ben je pas verloren in onze wereld van informatie. Dat nochtans lang niet iedereen lezen en schrijven beheerst, zelfs in onze moderne westerse wereld met al zijn technologie, en welk soort moeilijkheden er opduiken als men dat probleem wil aanpakken, kan je lezen in ons hoofdartikel.

En op zichzelf draagt dit nummer van Horizontaal *ook bij tot het structureren van informatie. Je vindt erin een uitgebreide lijst van Esperantocursussen die het komende werkjaar in Vlaanderen worden georganiseerd. Het symbool in het midden van de omslag dringt zich dan ook terecht in iets grotere mate naar de voorgrond.*

gvd

LETTERS OP PAPIER: EEN ONTOEGANKELIJKE WERELD

Toen ik terug uit vakantie kwam schoof de directeur mij een artikel onder de neus waarin gewag werd gemaakt van een intelligent tekstleesprogramma. Met behulp van dat programma en een scanner zou het mogelijk zijn een willekeurige tekst (op voorwaarde dat hij met een duidelijke, gelijkvormige letter is geschreven) optisch te lezen. Daarmee is wellicht de doodstrijd van een alweer bedreigde beroepssoort (de fotozetter en de steno/typiste) ingeluid.

De bovenvermelde vakantie bracht ik door in een nogal arm Afrikaans land waar ongeveer 40 % van de bevolking school loopt. Van die 40 % haalt ongeveer 10 % het vierde leerjaar. Gezien dat feit hoeft een krantekop als *Twintig procent van mensheid kan lezen noch schrijven* (De Morgen, 5 sept. 1990) geen verwondering te wekken.
Maar als de westerse wereld er wel in slaagt een machine te leren lezen, dan wekt het wel verwondering dat je in een land waar leerplicht bestaat, wel titels vindt als *26 letters geven meer zin aan het leven* (De Morgen, 7 sept. 1990) of *Je hebt niets aan voettitels als je ze niet kunt lezen* (De Morgen, 27 feb. 1990). En dat niet kunnen lezen heeft dan geen betrekking op gezichtsgestoorden maar op analfabeten. Het is en blijft een eigenaardig fenomeen dat ongeveer 5 % van de bevolking het lezen niet onder de knie krijgt. Dit cijfer is trouwens niet typisch voor België, maar zou een westers gemiddelde zijn. Dat laatste wijst erop dat er iets essentieel fout gaat in het hele educatieve systeem.
Een Frans esperantist illustreerde eens overduidelijk hoe een analfabeet zich in onze maatschappij moet voelen. Dat kan je je inderdaad niet zo gemakkelijk voorstellen wanneer je wel kan lezen. Deze esperantist nu was een zeer bereisd man. Opdrachten van zijn firma hadden hem in alle delen van de wereld gebracht. Eens, zo zei hij, was ik in Cairo... en daar zag ik allerlei opschriften, straatnamen, lichtreclames, bushaltes, uurregelingen... in het Arabisch, een voor mij onleesbaar schrift. Meteen was ik teruggebracht tot het niveau van een ongeletterde analfabeet... Het was een huiveringwekkende ervaring.

Verbergen en ontwijken

Toch is de situatie van een geletterd iemand in een land met een vreemd schrift toch niet identiek met die van een analfabeet. Immers, hij heeft ervaring met schrift, en hoewel hij de boodschap niet kan lezen, heeft hij een aantal aanduidingen over de te verwachten inhoud. Het is niet iets totaal vreemds en onbekends. Hij zal vlug iemand zoeken die hem uit de nood kan helpen. Voor de echte analfabeet ligt de zaak echter helemaal anders. Deze zal in plaats van op zoek te gaan naar hulp een zeer eigenaardig ontwijkingsgedrag gaan ontwikkelen.
De appreciatie van analfabeten in onze maatschappij is alles behalve positief. Mensen kunnen zich moeilijk voorstellen dat in een land waar (theoretisch) iedereen gratis onderwijs kan genieten, iemand er niet in slaagt het lezen onder de knie te krijgen. Dat kan enkel het gevolg zijn van luiheid en slechte wil... kansarmoede, tegenslagen, een onaangepaste pedagogische benadering worden als vrijwel onmogelijke verklaringen

afgewezen. Neen, op school de broek versleten. Zo pleegt men dat plastisch uit te drukken.
Hoeft het daarom verwondering te wekken dat iemand die niet kan lezen, dat zoveel mogelijk verborgen zal proberen te houden? De meesten beschikken over een heel arsenaal uitvluchten om toch maar niet te moeten bekennen dat zij niet kunnen lezen: bril vergeten, vliegje in 't oog, te scherp zonlicht, te zwak kunstlicht, onduidelijk handschrift: het zijn typische uitingen van ontwijkingsgedrag.

Verhelpen

Wie zich wil inzetten om analfabeten te helpen krijgt te kampen met een aantal specifieke problemen. Eerst en vooral is er die geringe sociale tolerantie die leidt tot weinig aandacht van overheidswege voor de problemen. De hulpverleners komen daardoor terecht in de socio-culturele of curatieve sector, en dan nog vaak in dat deel dat het moet hebben van vrijwillige en belangeloze inzet. Op (financiële) steun van de overheid moet nauwelijks worden gerekend. Daarom moeten ze roeien met de riemen die er zijn: weinig financiële armslag, relatief niet-specifieke opleiding, en relatief weinig begeleiding en bijscholing zijn daarvan het gevolg.
Ook het ronselen van de „slachtoffers" veroorzaakt moeilijkheden. Door het reeds beschreven ontwijkingsgedrag waardoor de analfabeet zich niet laat kennen, is het uiterst moeilijk hen te bereiken. Hoe moet je hen laten weten dat hun probleem niet onoplosbaar is en dat er hoop op beterschap bestaat? Geschreven boodschappen hebben weinig zin. Die kunnen zij niet lezen. Tekeningen dan maar, alles goed en wel, maar hoe teken je een telefoonnummer? Een adres? Je bent vooral aangewezen op eigen prospectie en op de steun, tips en overredingskracht van mensen uit de omgeving van de analfabeten zelf.
Uit een onderzoek dat vorig jaar werd verricht, blijkt dan nog dat als analfabeet leren lezen één is; die vaardigheid behouden is nog iets anders. Blijkens de studie vallen niet alleen velen af tijdens de lees- en schrijfcursussen, maar ze verleren de verworven vaardigheid vrij snel, hetzij omdat ze in hun oude ontwijkingsgedrag vervallen, hetzij omdat ze niet genoeg stimulans krijgen om te blijven lezen.
Steun aan verenigingen die zich het lot van de analfabeten aantrekken, zoals bijvoorbeeld Alfabetisering Vlaanderen, is dan ook meer dan welkom. Maar voor al wie de techniek van het lezen wel onder de knie heeft gekregen, geldt de opdracht dat ze deze vaardigheid moeten blijven behouden: door lezen en creatief schrijven bij elke mogelijke gelegenheid en zich niet over te geven aan een zuivere klank-beeld cultuur eventueel ondersteund met een beetje pasieve, namaak schrijf/lees-cultuur. Voor de lezers van ons blad is dat echter niet echt een probleem.

gvd

Valse vrienden...

Vorige keer hebben we gewezen op enkele problemen die opduiken bij vertaalwerk. De gevaarlijkste valstrik daarbij wordt ons gespannen door de hardnekkige „valse vrienden": een interessant thema om wat dieper op in te gaan.
Het fenomeen van de valse vrienden valt het gemakkelijkst te illustreren aan de hand van een verwante taal die veel zelfde of sterk gelijkende woorden gebruikt als de onze, evenwel met een andere betekenis.
Het Duitse woord *bellen* betekent „blaffen", *kosten* is „proeven", *betrachten* is „bekijken, beschouwen", *sich bemühen* is „zich inspannen" (niet: zich bemoeien), *keuchen* is „hijgen" (niet: kuchen). *Leidenschaft* heeft niets met leiden (!) en pijn te maken maar betekent hartstocht, passie. *Die Gesellschaft* is niet het gezelschap maar de maatschappij, *Gewalt* kan geweld zijn, maar is meestal iets anders: macht, kracht, dwang, autoriteit; *seltsam* is niet zeldzaam maar eigenaardig, *bequem* is niet bekwaam maar komfortabel, *Mist, Seil* en *Nachsicht* zijn niet mist, zeil en nazicht, maar mest, touw en toegeeflijkheid. Tja, *das Meer* is „de zee" en *der See* is „het meer". *Dichtung* is geen gedicht, poezie maar fictie: *Dichtung und Wahrheit*! Kijken we even naar het Engels? *Novel* is een hele roman. En een novelle dan? *River* is stroom, maar tevens rivier, ook al is die bij ons kleiner; in het Engels is een *stream* zelfs kleiner dan een *brook* (beek). Bij ons is „broek" een oud woord voor moeras. *To help* is helpen,

Passie-ve schrijf-cultuur?

Als 't in Amerika regent,
druppelt 't in de rest van de wereld

Kunnen schrijven en iets kunnen schrijven is niet hetzelfde. Wie rond Nieuwjaar, met een huwelijk, een overlijden of een verjaardag eens iets persoonlijks wil neerpennen naar een goede vriend, weet hoe moeilijk dat is. Jawel, er bestaan kaartjes waarop diepzinnige, leuke, droevige, stemmingsvolle teksten zijn voorgedrukt, maar dat is toch niet hetzelfde. Het is een beetje zoals confectiekleding. Je loopt altijd de kans dat je iemand met precies hetzelfde jurk tegen het lijf loopt. Toch blijft de persoonlijke tekst een uitdaging.
In Amerika - wat dacht je - hebben gewiekste zakenlui zich met het probleem beziggehouden, en daar kan je nu kaartjes kopen met een „persoonlijke mededeling"... De teksten zijn „universeel specifiek en iedereen die zo'n kaart in handen krijgt, denkt: ,oh, deze kaart was echt voor mij alleen geschreven'." Om het trouwens nog echter persoonlijk te laten lijken, worden ze afgedrukt in een iet of wat onregelmatig handschrift. Hoewel ze vrij algemeen van inhoud zijn, is de verscheidenheid in aanbod zo groot, dat er allicht eentje tussen zit dat precies jouw gevoelens ongeveer uitdrukt en dat je als „persoonlijke kaart" kan opsturen, zelfs zonder ze over te schrijven... wie kijkt nu zo nauw op handschrift?
Het is duidelijk dat op die manier het zelf schrijven langzaam maar zeker helemaal wordt weggedrukt. Alleen dichters en de auteurs van „persoonlijke mededelingen" blijven dan nog over om die schrijfvaardigheid te beoefenen.

(bron: *De Morgen*, 27 feb. 1991)

maar *to yank* is niet janken (= *to yelp*). We zouden tot gelijkaardige bevindingen komen bij het vergelijken met andere talen. We hoeven het niet eens buiten een taal te gaan zoeken. In het Nederlands worden in België en Holland „kersen" en „krieken" omgewisseld.

Het probleem dat hier aan het licht treedt, zal zich dus zeker voordoen bij een transnationale taal als Esperanto. Wat is de betekenis (de definitie) van een Esperantowoord dat in het Frans en het Engels verschillende betekenissen heeft? *Ignori* (negeren, links laten liggen) = to ignore; ignorer (niet weten). *Eventuale* (gebeurlijk, eventueel) = éventuellement; eventually (tenslotte). *Aktuala* (PIV geeft twee afwijkende definities: actuellement (tegenwoordig, nu); actually (in werkelijkheid). *Kulturo*: culture: heeft in het Frans en het Engels noch dezelfde uitspraak, noch dezelfde betekenis. *Spektaklo* (schouwspel) = spectacle; spectacles (bril); Spektakel (D) (ruzie, herrie).

Door een vertalend woordenboek te raadplegen in plaats van een verklarend (zoals PIV) op te slaan, komt men tot misverstanden. Zowel bij *akrido* als bij *lokusto* staat: sprinkhaan. Toch gaat het om verschillende insecten! *Frugilego* en *korniko* zijn allebei kraaien. Wat is dan het verschil?

Stroom, rivier, beek; Strom, Fluß, Bach; fleuve, rivière, ruisseau; *riverego, rivero, rivereto (rojo, burno)*. Mooi systeem: *forketo* (desertvorkje), *forko* (vork), *forkego* (hooivork). Maar: in het Franse woordenboek wordt „fourchette" natuurlijk automatisch *forketo*. Wat nu?

Wie zoekt, die vindt - zegt het spreekwoord. Men moet wel eens lang zoeken. Maar er wordt tegenwoordig niet veel meer gezocht. Geen tijd. „Wie zapt, die vindt (niet)" zou nu voor velen toepasselijker zijn.

Premio (toegekende prijs) is geen *prezo* (te betalen prijs). *Adulteri* (aanlengen, versnijden) is niet verdunnen (*dilui*) en zeker geen overspel bedrijven (*adulti*). *Arbitro* (willekeur) is geen scheidsrechter (*arbitracianto*), *hipokrito* (hipocrisie) is geen persoon (*hipokritulo*). Men zegt: *noblulo, krudulo, nigrulo*, terwijl anderszins *nobelo, brutalo, negro* ook zonder *-ul-* personen zijn. *Staplo* is dépot, stapelplaats, niet: stapel (*stako*); het Engelse „staple" (= nietje) heeft er helemaal niets mee te maken. *Domaĝi* is ontzien, sparen en wijkt dus af van „domaĝe" (jammer). De moedwilligste valse vrienden in het Esperanto lijken mij toch deze drie: *gazeto, plastiko, merkato*. ***Gazeto*** (tijdschrift) is geen krant (*ĵurnalo*); ***plastiko*** (plastische kunst, plastiek) en *plastio* (plastische chirurgie) maken dat plastic *plasto* genoemd wordt (of liever: moet worden); markt heet ***bazaro*** (verkoop onder de blote hemel), want onze overdekte „bazars" zijn ofwel klein (*butiko*), ofwel groot (*ĉiovendejo, granda magazeno, butikego, supermarkto*), maar *merkato* heeft enkel de betekenis afzetgebied, (cfr. vrije-markt-economie). Dus: *merkatado*, de kunst om voor afzet van produkten te zorgen: Ndl. (?) marketing. Marketado (ik zou het niet op papier mogen zetten) is dus geen Esperanto, maar een soort Espels (vgl. franglais) en totaal overbodig. Zal het juist daarom toch de bovenhand halen?

Een „oplichter" is een bedrieger... maar is het woord ook niet bruikbaar voor de „lichtende" kleur-viltstift waarmee we zinnen en tekstdelen kunnen laten opvallen (high-light?). Zo'n instrument is erg handig om de aandacht te vestigen op valse vrienden.

De semantiek leert ons dat de „first floor" en de „eerste verdieping" niet overal een zelfde niveau aanduiden. Voor een gunstige evolutie van het Esperanto is dringend ernstig semantisch onderzoek vereist. Werk aan de winkel voor Esperantologen en linguïsten. c.d.

Julius Karnas (1902-1935)
Vlaamse liederen in 't groen

Slechts 33 jaar werd hij - hij leefde kort maar intens - maar toch speelde hij een grote, actieve rol in de Vlaamse Esperantobeweging. Al was hij nauw betrokken bij organisatie en onderwijs, toch was alles steeds omweven met een poëtisch waas. Hij was immers de vertaler van een ganse reeks *Flandraj kantoj esperantigitaj*, die vooral verschenen zijn in het tijdschrift *Flandra Esperantisto*. Nergens konden wij te weten komen of hij muziek kende, maar het is wel erg waarschijnlijk, want zijn vertalingen zondigen nergens tegen de muzikale klemtoon van de melodie.
Julius Karnas werd geboren te Berchem op 5 februari 1902. Hij werd onderwijzer toen hij 18 was, en hetzelfde jaar werd hij ook lid van de Esperantobeweging. Hij werd lid van *La Verda Stelo* en gaf, samen met F. Schoofs en M. de Ketelaere en nog enkele anderen, heel wat Esperantocursussen. Hoewel hij ook enkel originele gedichten publiceerde, werkte hij toch vooral op het gebied van de vertaling. In 1930 zorgde hij voor een liedboekje *Kantaro Esperantista* waarin hij 110 bekende liederteksten - zowel Vlaamse als buitenlandse - verzamelde. Hij zocht daarin zeker niet zijn eigen vertalingen te promoten of op de voorgrond te dringen, want een groot deel van de Vlaamse teksten werd door vrienden vertaald.
In 1924 verliet hij *La Verda Stelo* en hielp hij mee bij het stichten van het *Antverpena Poresperanto Propaganda Komitato*. Het hoofddoel van deze vereniging was te trachten om het Esperanto in de scholen in te voeren. Aanvankelijk kenden zij veel succes en lukte het hen in een ganse reeks avondcursussen in te richten in de Antwerpse stadsscholen. De leraars werden door de gemeente betaald. Zelf gaf J. Karnas ook cursus in deze reeks. De nieuwe esperantisten die uit deze cursussen voortkwamen werden meestal lid van het APPK. Daardoor kreeg de organisatie zoveel individuele leden dat de noodzaak aan een nieuwe groep - de ruzie met de *La Verda Stelo* was immers nog niet bijgelegd - zich liet voelen. Zo werd *La Rekta Vojo* opgericht met J. Karnas als eerste voorzitter. Dat bleef hij tot aan zijn dood. Men mag trouwens wel zeggen dat met hem ook de groep ter ziele ging.
In 1926 huwde hij met Irma Verhoeven, één van zijn leerlingen, en in 1928 werd hun zoon Hendrik geboren.
In 1929 ontstond met *Flandra Esperantisto* (een nieuw tijdschrift) ook een nieuwe beweging. De francofone houding van de leiding van de Belgische Esperantobeweging had een scheuring noodzakelijk en onvermijdelijk gemaakt. Reeds in 1930 vond het eerst Vlaamse Esperantocongres plaats in Antwerpen. Voorzitter van dat congres was opnieuw Karnas, toen nog geen 30 jaar oud!
Het was op dat ogenblik dat Karnas werd getroffen door de toen nog totaal ongeneeslijke ziekte, tuberculose. Eerst zocht hij heling in de gezonde bossen van de Kempen, maar zijn verblijf daar leek weinig te helpen. In januari 1933

trok hij naar Montana-Vermala in Zwitserland. Van daaruit zond hij nog regelmatig bijdragen voor *Flandra Esperantisto*. Die bijdragen en ook nog andere teksten en aantekeningen hield hij ook bij in een soort dagboek. In tegenstelling met wat zo vaak gebeurt, ging dit dagboek niet verloren. Het maakt deel uit van de Vanbiervliet-stichting en is zo voor het nageslacht veilig gesteld in de stadsbibliotheek van Kortrijk. We geven hier een kort uittreksel, een tekst van 4 februari 1933:

Pluvas, pluvadas, ĉiam daŭre pluvas! Ĉu do neniam plu finos tiu turmento?

Mi ricevis fotografaĵojn faritajn je mia forveturo. Almenaŭ ili ĵetas sunradion en la malgaja unutoneco kvankam ili samtempe igas min pensema pri la estinto; mi ree travivas la tagon de l' adiaŭo.

Venu baldaŭ, bela suno, kiu revivigas la naturon kaj la malfeliĉulojn en Montana!

Fine la pluvo ĉesis; la nuboj ne pli longe kaŝas la montaron, nur kelkaj etaj nebulvualoj ŝvebas super la arbaro kaj ŝajnas fumo de ia fajro, aŭ vaporo, elirinta el misteraj kaldronoj. Kiel sentaŭguloj, al kiuj oni ĵetas tutan sitelon da akvo super la kapo, tiel aspektas nun la montoj: iliaj pikoj, ĉiam blankaj pro neĝo, estas kvazaŭ hararo el kiu la akvo ankoraŭ elgutetas; dum la deklivoj reprezentas la malsekegan vestaĵaron, kiu kvazaŭ gluas al la korpo. De temp' al tempo la suno premas brilajn stampojn en la neĝo.

Mia bano estas preta!

In mei 1934 kwam hij terug naar huis. Dat jaar werd hij ook gelauwerd door de *Interanciaj Floraj Ludoj* van de Katalaanse Esperantobeweging. Hij nam de redactie van *Flandra Esperantisto* op zich en vervulde die taak vol energie en optimisme. Maar reeds in november vertrok hij opnieuw naar Zwitserland. Toch vond hij nog de tijd en de moed om twee nummers van het tijdschrift persklaar te maken.

In een ziekenhuis in Lausanne ging zijn toestand plots zeer vlug achteruit. Hij stierf er, in de armen van zijn echtgenote, op 20 februari 1935. Op zijn eigen verzoek werd hij begraven in zijn geboorteplaats. Ondanks zijn jeugd had hij een rijkgevuld Esperanto-programma achter zich. Hij volgde voorbeeldig het devies van Theo Cart: *Li fosis sian sulkon kaj semis konstante...* k.h.

Zelfs in de Derde Wereld

Dat het Esperanto uitstekend geschikt is als reistaal is stilaan wel bekend, dat het echter zelfs in de Derde Wereld, en met name in Afrika - een continent met 1001 talen - bruikbaar is, moge blijken uit volgend reisverslag:

Vanuit Dakar, waar ik werd opgewacht door enkele Afrikaanse esperantisten die mij gastvrijheid voor de nacht boden, bereikte ik na een weinig comfortabele reis met autocar, kleine privé-minibusjes en ten slotte de privé-wagen van een ontwikkelingshelper, over weggespoelde wegen vol putten en gaten en via ouderwetse veerponten, mijn eindbestemming, Sengalène, waar mijn correspondentievriend Emmanuel Djikoune me opwachtte.
Het eerste contact verloopt een beetje stotterend. Door de reis is mijn Esperanto wat door elkaar geschud en voor Emmanuel is het het eerste contact met de gesproken taal: de eerste maal dat hij ze hoort, de eerste maal dat hij ze spreekt. Hij is immers de enige in het hele dorp die de taal leerde, via een correspondentiecursus... Geleidelijk aan gaat het echter beter, en weldra loopt het gesprek vlot.
Eigenlijk verwondert het mij hier, in zulke omgeving, Esperanto aan te treffen. Als je alleen nog maar de levensomstandigheden in ogenschouw neemt: geen elektriciteit, geen gas of water. Een stoel is onbekend en het bed en de kleine tafel zijn een uitzonderlijke luxe. Maar op die tafel staat een grote doos vol brieven uit de hele wereld, want Emmanuel heeft vele correspondentievrienden.
Emmanuel is zoals alle anderen in het dorp boer. Hij kweekt aardnoten en rijst voor eigen gebruik. Zijn zorgen zijn dezelfde als die van het hele dorp: zal de oogst dit jaar volstaan? Indien niet... dan eten we nog maar wat minder, slaan we nog een maaltijd over: geld om brood, vlees of vis te kopen is er niet.
Wat te zeggen over het Afrikaanse platteland-leven: vroeg op om te gaan werken op het veld, 's avonds terug om het avondmaal klaar te maken in de kleine hut met slechts één venster zodat de kamer altijd vol rook staat. Het vuur is het enige verlichtingsmiddel. 's Nachts sussen de typische tropische nachtgeluiden mij in een rustige slaap.
Emmanuel is een uitstekend gastheer en toont mij het hele dorp. Geregeld gaan we op bezoek bij de priester, en even zo vaak komen dorpelingen ons bezoeken. Iedereen wil immers de *toubab* (blanke) zien. We maken ook uitstapjes in de streek. En ik word goed beschermd, altijd loop ik tussen Emmanuel en zijn neef in... geen gevaar dat ik wordt gebeten door een wegvluchtende slang of een kruipend insekt.
De tijd vliegt hier... Ik ben hier nu al ruim drie weken en ik begin te begrijpen dat geluk geen kwestie is van veel hebben of van grote luxe. De tijd om afscheid te nemen is aangebroken, maar ik kom terug en dan voor een langere tijd, beloof ik mezelf.
Wellicht vinden een aantal mensen dit niet zo'n geweldige ervaring. Misschien vinden zij dat je daar niet echt het Esperanto voor nodig hebt. En gelijk hebben ze. Maar voor mij is deze verrijkende ervaring enkel door het Esperanto mogelijk geworden. Zonder die taal zou ik wellicht nooit het zwarte continent hebben durven betreden.

Lilian Mangin, Berchem

Heb jij ook iets meegemaakt dat voor jou enkel door het Esperanto mogelijk werd, schrijf er dan een stukje over en stuur het naar de redactie en hou zo mee deze rubriek in leven.

Dank zij de voortreffelijke medewerking van de clubverantwoordelijken kunnen wij in dit nummer een uitgebreide en vrij volledige lijst van cursussen, die in de loop van september-oktober van start gaan, presenteren. De meeste cursussen worden voorafgegaan door een informatie-avond, maar vergeet niet dat je ook volk op die avonden moet krijgen. Een goede promotie en bekendmaking is onontbeerlijk. De Gentse groep heeft dat goed begrepen en maakt gebruik van de FEL-affiches om zijn cursus in het Gentse aan te kondigen. FEL weet deze initiatieven te appreciëren en geeft ervoor een materieel en financieel ruggesteuntje. 100 affiches is niet te veel wil je enig effect resorteren!
Maar ook de vermelding in ons blad is belangrijk, zodat iedereen een overzicht krijgt van wat er waar wordt gedaan.

Bij elke stad vermelden we vooraan één of meer telefoonnummers waar men algemene informatie over de plaatselijke cursussen kan krijgen, dat maakt snel contact opnemen gemakkelijker. De nummers voor elke cursus afzonderlijk staan bij de tekst van die cursus!

AALST **053/70 01 89**

De Aalsterse groep organiseert een cursus voor beginners maar tevens een reeks spreekoefeningen voor gevorderden om de taal in praktijk te brengen.

Cursus voor beginners:

Plaats: Vrije Taal- en Handelsleergangen (SMI), Dendermondse Steenweg 12, 9300 Aalst.

Tijd: Vanaf half oktober tot april, elke zaterdag van 9.20 tot 11.10 u.

Prijs: 1500,- fr., cursusboek inbegrepen.

Spreekoefeningen (1ste reeks):

Plaats: CC De Werf, Molenstraat, Aalst (4de verdieping, lokaal 4).

Tijd: 3 avonden in oktober, data nader te bepalen, telkens van 20.00 tot 22.00 uur.

Prijs: leden gratis; niet-leden: 50,- fr. per avond.

Inlichtingen en inschrijvingen: dhr. H. Dossche, Asserendries, 103, 9300 Aalst, tlf. 053/70 17 89.

ANTWERPEN **03/234 34 00**
03/239 21 69
03/440 30 92

Antwerpen is de enige stad die zich gelukkig mag prijzen met een officiële Esperantocursus in de Avondleergangen voor Sociale Promotie van het Stedelijk Onderwijs. De cursus wordt gegeven in de Quellinstraat. Dat houdt de plaatselijke club echter niet tegen om wanneer de gelegenheid zich voor doet ook zelf cursussen te organiseren (overdag en/of 's avonds) in het eigen lokaal. Op 6 september verzorgen de leraren van de Quellinstraat een clubavond in *La Verda Stelo*. De bedoeling is hun cursus te propageren en informatie te verschaffen. De avond verloopt daarom per uitzondering in het Nederlands.

Cursus in twee niveaus: elementair (1 jaar, 6 u/w); praktische kennis (2 jaar, 6u/w)

Plaats: Instituut voor Stedelijk Onderwijs, Quellinstraat 31, 2018 Antwerpen, tlf. 03/231 74 57.

Tijd: Op dinsdag- en donderdagavond van 18.30 tot 21.00 volgens het officiële schooljaar.

Prijs: 2 500,- fr.

Inschrijvingen: vanaf eind augustus op de school zelf, tijdens de lesuren.

Inlichtingen: dhr. Alex Humet, tlf.:

03/239 21 69.
Cursussen in La Verda Stelo:
Cursus in 15 lessen volgens de directe methode (Denis Keefe).
Plaats: Esperantohuis, Frankrijklei 140, 2000 Antwerpen (1ste verdieping).
Tijd: Start op dinsdag 17 september om 10.15 u. Bij voldoende belangstelling kunnen er ook op andere dagen en uren cursussen worden gegeven.
Prijs: 3000,– fr.
Inlichtingen: Vlaamse Esperantobond, Frankrijklei 140, 2000 Antwerpen. Tlf. 03/234 34 00 of mw. Iwona Kocieba, tlf. 03/440 35 58.
Correspondentiecursus:
De Vlaamse Esperantobond heeft ook een correspondentiecursus waarbij leerlingen thuis studeren maar regelmatig taken insturen naar een begeleider. Deze cursus kost 1000,– fr. (1200,– fr. met cassette met uitspraakvoorbeelden) en omvat 20 leseenheden.
Cursus voor zelfstudie:
Voor wie geen tijd kan vrijmaken om naar een cursus te gaan, is er ook een pakket voor zelfstudie (volgens de geprogrammeerde instructie) verkrijgbaar. Het volledige pakket omvat een cursusboek, een cassette met uitspraakvoorbeelden en spreekoefeningen en een vertaalwoordenboek (PRISMA). Het volledige pakket kost 1495,– fr. (+ verzendingskosten) en kan worden besteld bij De Vlaamse Esperantobond, Frankrijklei 140, 2000 Antwerpen of in de gewone boekhandel (ISBN 90–71205–14–2).

BERINGEN **011/42 80 20**
Cursus voor beginners:
Plaats: Molenhof, Geiteling (z.n.) Beringen–Centrum.
Tijd: Start met een infodag op vrijdag 4 oktober 1991. De cursus omvat 20 lessen telkens op vrijdag van 19.00 tot 21.00 uur.
Prijs: niet meegedeeld.
Inlichtingen en inschrijvingen: dhr. Bob Rombaut, tlf. 011/42 80 20.

BRUGGE **050/35 49 35**
050/34 14 69
050/31 59 64
Cursus voor 50plussers:
Plaats: Hof van Watervliet, Oude Burg 27, 8000 Brugge.
Tijd: op donderdag, vanaf 19 september, tijd en frekwentie worden dan afgesproken met de deelnemers.
Prijs: 1000,– fr.
Inlichtingen en inschrijvingen: tijdens de infodag op donderdag 19 sept. om 15.00 uur op bovenvermelde plaats of bij dhr. G. Maertens, tlf. 050/35 49 35.
Cursus voor jongeren:
Plaats: Hof van Watervliet, Oude Burg 27, 8000 Brugge.
Tijd: Elke zaterdag om 9.30, start: 21 sept.
Prijs: 1000,– fr.
Inlichtingen en inschrijvingen: tijdens de eerste les of bij dhr. A. Ruysschaert, tlf. 050/34 14 69.

BRUSSEL **02/569 17 83**
02/358 42 14
02/358 89 54
02/332 08 68
In Brussel worden er verschillende cursussen georganiseerd, door de plaatselijke club, aan de ULB, door de Groep van Spoorweg–Esperantisten en door de groep van de randgemeente Halle.
Cursus voor beginners, georganiseerd door de Brusselse groep.
Plaats: In het lokaal van de Brusselse groep, Kortenberglaan 66, 1040 Brussel.
Tijd: vanaf woensdag 2 oktober tot eind mei, telkens op woensdag van 18.15 tot 19.45 u.
Prijs: 2000,– fr. voor één jaar (werklozen, studenten en 60–plussers

genieten een korting van 50 %).
Inlichtingen: dhr. E. Van Damme, tlf. 02/569 17 83.

Cursus voor beginners aan de Université Libre de Bruxelles (ULB) toegankelijk voor iedereen.

Plaats: Campus ULB.
Tijd: Donderdag van 16.00 tot 18.00 uur.
Prijs: 400,– fr.
Inlichtingen en inschrijvingen: Mw. H. Falk, tlf. 02/358 42 14.

Cursus voor beginners van de Spoorweg–esperantisten, toegankelijk voor iedereen.

Plaats: lokalen van de Algemene Directie van de NMBS (ingang Onderwijsstraat 159), 1070 Brussel (op 150 m van het Zuid–Station).
Tijd: op zaterdag in de voormiddag van 10.00 tot 12.00 uur. Start op 5 oktober (onder voorbehoud).
Prijs: Gratis.
Inschrijvingen en inlichtingen: dhr. L. De Sutter, tlf. 02/332 08 68.

Esperanto–cursus voor beginners, georganiseerd door de groep van Halle.

Plaats: In de bewaarschool Wolvendries, Steenweg op Ninove, 1500 Halle.
Tijd: donderdagavond van 19.30 tot 21.30 u. Start op donderdag 12 september met een informatie–avond, gratis en vrijblijvend.
Prijs: 1500,– fr.
Inlichtingen: Mw. R. Ost, tlf. 02/356 80 54 of Mw. H. Falk, tlf. 02/358 42 14.

GENK **011/35 95 42**

Esperantocursus in 20 lessen voor beginners.

Plaats: Cultureel Centrum van Genk, Dieplaan (z.n.), Genk–Centrum.
Tijd: op dinsdag van 19.00 tot 21.00 uur. De cursus start op dinsdag 1 oktober met een info–avond.
Prijs: Niet meegedeeld.
Inlichtingen en inschrijvingen: dhr. M. Habex, tlf. 011/35 95 42.

GENT **091/22 37 98**
091/27 02 15

Cursus voor beginners:

Plaats: Volkshogeschool, Bargiekaai 1, 9000 Gent.
Tijd: telkens op dinsdag van 19.00 tot 21.00 uur. Start op dinsdag 10 september.
Prijs: Niet meegedeeld.
Inlichtingen en inschrijvingen: op dinsdag 3 september vanaf 19.30 op de bovenvermelde plaats of via de bovenvermelde telefoonnummers.

HALLE *zie BRUSSEL*

HASSELT **011/22 95 79**
011/22 00 57
011/31 26 20
011/25 34 67

In Hasselt gaan er maar liefst twee cursussen van start.

Cursus voor beginners:

Plaats: Provinciaal Centrum voor Moderne Talen, Elfde Liniestraat 24, 3500 Hasselt.
Tijd en prijs werden niet meegedeeld.
Inlichtingen en inschrijvingen: Peter Berx, tlf. 011/31 26 20.

Cursus voor beginners in 20 lessen:

Plaats: Doppahuis, Ambachtschoolstraat 19/5, 3500 Hasselt.
Tijd: op woensdag vanaf 18 september telkens van 19.00 tot 21.30 uur of op donderdag van 10.00 tot 12.00 uur.
Prijs: 50,– fr. per les, cursusmateriaal NIET inbegrepen.
Inschrijvingen en inlichtingen: tijdens de infodag donderdag 5 september van 13.00 tot 17.00 u. op in het Doppahuis of bij dhr. M. Aerts, tlf. 011/25 34 67.

HOUTHALEN **011/52 29 02**
Cursus voor beginners in 20 lessen:
Plaats: Cultureel Centrum, De Drij Berlengs, Vredelaan.
Tijd: op donderdag van 20 tot 22 uur, vanaf 10 oktober.
Prijs: 4000,– fr., cursusmateriaal inbegrepen.
Inlichtingen en inschrijvingen: op de infodag, donderdag 3 oktober om 20.00 uur op bovenvermelde plaats of bij dhr. J. Vandebergh, tlf. 011/52 29 02.

KALMTHOUT **03/666 83 18**
03/666 94 77
In Kalmthout wordt er een cursus in 15 lessen georganiseerd volgens de directe methode (Denis Keefe), d.w.z. dat er in principe alleen Esperanto wordt gesproken. Door deze moderne methode worden leerlingen echt in de taal ondergedompeld. De cursus is toegankelijk voor mensen vanaf 15 tot 65 jaar.
Plaats: In jeugdhuis Govio, Dorpsstraat 1, 2920 Kalmthout.
Tijd: de cursus start op maandag 7 oktober van 19.30 tot 21.15.
Prijs: 2000,– fr.
Inlichtingen en inschrijvingen: tijdens de Info–avond op vrijdag 20 september om 20.00 uur of bij mw. M. Storms, tlf. 03/666 83 18.

KORTRIJK **056/21 31 06**
056/20 07 96
In Kortrijk kan je zowel overdag als 's avonds een cursus volgen.
Avondcursus voor jongeren van 7 tot 77 jaar en ouder...
Plaats: Cultureel Centrum Oude Dekenij, St. Maartenskerkhof 8, 8500 Kortrijk.
Tijd: op woensdagavond van 19.30 tot 20.45 uur. Start op woensdag 25 september.
Prijs: niet meegedeeld.
Dagcursus, vooral gericht op 60plussers maar ook anderen die zich tijdens de dag kunnen vrijmaken zijn welkom.
Plaats: cfr. supra.
Tijd: iedere vrijdag van 14.00 tot 16.00 uur vanaf 11 oktober.
Prijs: niet meegedeeld.
Inlichtingen en inschrijvingen: dhr. J. Hansen, tlf. 056/21 31 06 of dhr. J.P. Allewaert, tlf. 056/20 07 96.

LEUVEN **016/53 58 92**
Leuven als echte studentenstad kan natuurlijk niet achterblijven met het organiseren van een Esperantocursus, maar zij starten natuurlijk pas in het Academiejaar... met diverse cursussen.
Spoedcursus, ter kennismaking met de taal voor wie onderlegd is in talen en het voor de rest op eigen houtje wil waarmaken.
Plaats: In het Cultureel Centrum, Romaanse Poort, Brusselsestraat 63 (nabij het ziekenhuis).
Tijd: op zaterdag 19 en zondag 20 oktober telkens van 9.00 tot 17.00 uur.
Prijs: 1500,– fr., cursusboek inbegrepen.
Inschrijvingen: *verplicht vooraf* door storting van het cursusgeld op rekening 734–3331944–03.
Basiscursus voor beginners:
Plaats: idem.
Tijd: op woensdagavond van 19.30 tot 21.30 uur start op 23 oktober tot 25 maart 1992.
Prijs: 1500,– fr. handboek inbegrepen.
Inlichtingen en inschrijvingen: voor beide cursussen kan worden ingeschreven tijdens de informatie–avond op woensdag 16 oktober 1991, vanaf 19.30 uur.
Speciaal aanbod: wie zowel de spoed– als de basiscursus volgt geniet een korting van 500,– fr., hij betaalt slechts 2500,– fr. i.p.v 3000,– fr.
Extra voordeel voor samenwoners: Twee of meer personen die op hetzelfde adres wonen betalen slechts 2500,–

fr. per cursus! Kotstudenten, daar zit iets in!

LIMBURG **011/52 29 02**
011/25 34 67
011/32 36 03
011/41 80 95
011/35 95 42
011/42 80 20

Op diverse plaatsen in Limburg worden cursussen georganiseerd. Verder biedt de Limburgse Afdeling steun aan alle organisaties (vooral niet–Esperanto–organisaties die toch belangstelling hebben voor de taal) die een cursus willen organiseren. Zij verbinden zich er toe een Esperantoleraar te leveren en voor het nodige cursusmateriaal te zorgen. Voor nadere inlichtingen contacteert men best de algemene coördinator, dhr. J. Vandebergh, tlf. 011/52 29 02 (tijdens de kantooruren).

LOKEREN **052/21 26 77**

De cursus staat nog niet definitief vast. Hij gaat waarschijnlijk van start half september, begin oktober. Tijd, plaats, uur en kostprijs moeten eveneens nog worden vastgesteld. Voor inlichtingen: dhr. P. De Smedt, tlf. 052/21 26 77.

NEDERLAND **070/355 66 77**

De cursussen in Nederland werden niet opgenomen. Nadere inlichtingen daarover kunnen worden gevraagd bij het Esperanto Centrum Nederland (ECN), Riouwstraat 172, NL–2585 HW Den Haag, tlf. (070) 355 66 77 (op werkdagen van 10.00 tot 15.00 uur).
Op hetzelfde adres zijn ook het Nationaal Informatie Centrum en het Internationaal Esperanto–Instituut (IEI) gevestigd. Zij zorgen respectievelijk voor de verspreiding van cursussen voor zelfstudie en een schriftelijke cursus die toegang geeft tot het *Elementa Ekzameno* (Basis examen) en voor de coordinatie van de lerarenopleiding volgens de Cseh–methode.

OOSTENDE **059/50 27 08**

De Oostendse groep organiseert een informatie–avond over Esperantocursussen op vrijdag 27 september in Den Anklap, Leffingestraat 85, 8400 Oostende. Op die avond worden in samenspraak met de gegadigden aanvang, tijd en plaats van de cursus vastgesteld. Start in ieder geval in oktober.
Inlichtingen: dhr. Wylleman, tlf. 059/50 27 08.

Gods groene dromen: Esperanto literatuur

Kadó, kadó jam temp' está!

Hebban olla uogala nestas higunnan hinase hi enda thu...

Wanneer men als jong-esperantist de Esperanto-literatuur leert kennen, dan is men geneigd parallellen te zoeken in de Nederlandse literatuur, en dat lukt wonderwel. Ook esperantisten in andere taalgroepen doen dat, en ook zij slagen erin. Het blijkt dat een mens pas gelukkis is als hij kan ordenen, als hij etiketten kan plakken, als hij kapstokken kan gebruiken. Het wonderlijke is echter dat de meesten vaststellen dat de evolutie van de Esperanto-literatuur in grote lijnen de stadia doorlopen heeft die men ook in de nationale literaturen vindt. De Nederlandse literatuur is echter meer dan 700 jaar ouder! Klaarblijkelijk heeft de evolutie zich in onze literatuur veel sneller voltrokken. Toch begon zij niet op het niveau, en in de strekkingen, die de Nederlandse (en Europese) literatuur kenmerkten in het begin van deze eeuw.
Wellicht is het toeval dat de pra-Esperanto-tekst bewaard bleef. Maar hetzelfde geldt voor onze Middelnederlandse tortelduifjes! Een periode van zalvende idealistische zemelrijke gedichten en tekstjes kenden zowel de Esperanto als de Nederlandse literatuur, maar in beide gevallen is het best er geen namen van auteurs bij te vernoemen. Een Vlaming die de naam van Baghy [Bodzj] noemt, vergelijkt onwillekeurig met Conscience. Ook een aristocraat als Kalocsay heeft zijn pendant. Heimatliteratuur vinden we in het Esperanto bij Stellan Engholm. Ze had een socialistische inslag, en die vinden we ook in Vlaanderen, o.a. bij R. Stijns, al werd die erg op de achtergrond gehouden ten voordele van die met meer Christelijke inslag. Als Baghy met Conscience wordt vergeleken is dat natuurlijk omdat ook hij „zijn volk leerde lezen", maar als boeiend verteller met een warme relatie tot de lezer is hij beter met Claes of Timmermans te vergelijken.
Experimentele poëzie kwam later, met Paul van Ostayen. Ook in het Esperanto kwam ze later. Het mooiste voorbeeld, met grafische druk en illustratie, vinden wij bij Antonia-Maria Albert (*Utafesta Poemaro*, 1966).
Het lijkt mij dat men voor magisch-realisme à la Daisne terecht kan bij Ferenz Szilághyi... maar niets staat de lezer in de weg het ook elders te zoeken!
„Een nieuwe lente, een nieuw geluid..." Of er iets bestaat dat kan opwegen tegen „Mei" van Gorter of „Okeanos" van Kloos? De literatuurkenner zal ongetwijfeld terstond *La Infana Raso* van W. Auld naar voren schuiven.

Dit zijn maar enkele losse snippers... De parallellen op zichzelf zijn niet zó verwonderlijk. De ganse lijn, de evolutie, de identieke opeenvolging is dat wel. Zou er zoiets bestaan als een natuurlijke ontwikkeling, natuurlijke groei van de literatuur? Het zou interessant zijn na te gaan hoe de evolutie van literatuur in andere jonge talen (bv. Ivriet, Bahasa-Indonesia) verlopen is! p.d.s.

In Welkenraedt loopt reeds van 8 juni een tentoonstelling over Kuifje. Niets speciaals, maar omdat er ook Kuifjesalbums in het Esperanto werden vertaald, is ook onze taal op die tentoonstelling aanwezig, drie maanden lang met een eigen stand. Er wordt zelfs een volledige dag aan gewijd: zaterdag 7 september, dag van de esperantisten. Dat is het moment om deze meest complete en unieke tentoonstelling te bezoeken. Naast de tentoonstelling zelf (toegang 300,- fr.) zijn er allerlei nevenactiviteiten: restaurant, bar, stands en kraampjes van sponsors, tekenfilm van Kuifje (in de tentoonstelling!), je eigen foto met Kuifje... De groep van Welkenraedt stelt ontmoetingsmomenten voor om 10, 12 en 14 uur in de omgeving van de kassa. Zo kunnen we elkaar vlot vinden, met een duidelijk Esperanto-embleem en dan maar luid discussiëren... in het Esperanto.

Een al even opvallend evenement gebeurt aan de andere kant van ons land. In Oostende organiseert de Kamer van Koophandel in het Casino-Kursaal van 2 tot 9 oktober een handelsweek *Ĉinio Aktive*. De eerste contacten met China werden via het Esperanto gelegd. Esperanto speelt tijdens die week dan ook een belangrijke rol als communicatie- en werktaal en niet in het minst op zaterdag 5 oktober tijdens een symposium, waarin de mogelijkheden van het Esperanto als taal voor economie en handel worden belicht. Sprekers zijn o.a. leden van IKEF (Internacia Komerca kaj Ekonomia Fakgrupo), voorzitter van het symposium is G. Maertens, bestuurslid van UEA. Deelnameprijs 300,- fr., (te storten op rek. 850-8835110-57 t.n.v. Esperantoclub *La Konko*, Paul Michielslaan 10, 8400 Oostende - bij voorkeur vóór 1 oktober).

Van 31 oktober tot 5 november organiseert TEJO (werkgroep KER) een seminarie in La Chaux-de-Fonds over neutraliteit - een alternatief voor ideologieën. Dit lijkt achterhaald door het uiteenvallen van het communistisch blok, maar de opbloei van religieuze en nationalistische ideologieën tonen duidelijk aan dat de éne slechts wordt vervangen door de andere. Alle reden dus om zich erover het hoofd eens te breken.

Traditioneel vindt in november (ditmaal op 9 en 10) in Nederland het Faulhaberweekeind plaats, in het natuurvriendenhuis *De Bosbeek* te Bennekom (tussen Arnhem en Utrecht). Het is makkelijk met de trein bereikbaar (station Ede-Wageningen). Thema is „Het milieuprobleem, Uitdaging voor de Mensheid" en sprekers zijn o.a. Bert de Wit, adjunct-secretaris v.d. Nederlandse Raad voor het Milieu- en Natuuronderzoek, en Barbara Despiney, werkzaam bij het Frans Nationaal Centrum voor Wetenschappelijk Onderzoek en afgevaardigde voor Unesco. Naast ernstig werk is er ook volop tijd voor ontspanning met een optreden van Kajto, natuurwandelingen, origami en yoga. Inschrijven bij de penningmeester van FLE, Peter van Noorden, Dr. Alb. Schweitzerlaan 22, 1443 WT Purmerend. (Vóór 1 oktober: fl 45,-, daarna fl. 55,-; voor vrijdagavond fl. 17,- extra.) Inschrijvingen gelden pas door gelijktijdige aanbetaling van fl. 20,- (400,- fr.) Voor Belgische deelnemers op rekening 000-0545514-83 van Stella de Weerd, Sierkerslaan 17, 2940 Stabroek (dit om bankkosten te vermijden).

Als laatste punt, in november ook organiseert de Provinciale Hogeschool voor Vertalers en Tolken te Gent een Colloquium over taal en bedrijf. Hoewel dit geen Esperanto-aangelegenheid is kan dat onze leden wellicht interesseren. Immers, menen wij niet een oplossing te hebben voor de talloze communicatieproblemen tussen mensen met een verschillende taal, ook in internationale handel en economische betrekkingen?

De teksten met de gegevens over de programma's van de clubs moeten op de redactie toekomen voor 1 oktober 1991. De publikatie van redactionele teksten gebeurt gratis. Voor advertenties raadplege men het Esperantocentrum te Antwerpen.

ANTWERPEN

La Verda Stelo

Alle programma's hebben plaats in het Esperantohuis, Frankrijklei 140, 2000 Antwerpen, in het clublokaal op de eerste verdieping. De clubavond begint om 20.00 uur. Het clublokaal is toegankelijk vanaf 18.30 uur.

vrijdag 6 sept.: Esperanto-avond (in het Nederlands) verzorgd door de Esperanto-leraars.
vrijdag 13 sept.: debatavond over vrouwen en mannen.
vrijdag 20 sept.: Edward Spitaels over klanken.
vrijdag 27 sept.: Nicaraguaanse avond: Eten, drinken en voorstelling van dit Middenamerikaans land. Deelnamekosten: 300,- fr. Graag laten weten voor 20 september.
vrijdag 4 okt.: Jos Vandebergh brengt verslag uit over het wereldcongres in Bergen.
vrijdag 11 okt.: Dirk en Iwona tonen beelden en vertellen over hun ontdekking van Zuidoost Polen.
vrijdag 18 okt.: internationale avond: Joaquim Calado (Portugal) toont beelden en vertelt over Madeira.
vrijdag 25 okt.: kaas- en wijnavond: Deelnamekosten: 300,- fr. Inschrijven voor 18 oktober.
vrijdag 1 nov.: allerheiligen, geen programma.
vrijdag 8 nov.: Lucien Giloteaux (Frankrijk) toont beelden en vertelt over 100 dagen in Australië.
vrijdag 15 nov.: debatavond over de Europese Gemeenschap.

De betalingen voor 27 september en 25 oktober kunt u verrichten via onze penningmeester of via onze rekening 001-1150637-02.

OPROEP

La Verda Stelo wenst over afzienbare tijd een IN MEMORIAM-album aan te leggen over haar inmiddels overleden vrienden. Al wie ons daarbij behulpzaam kan zijn met foto's en/of herdenkingsprentjes e.d. zou ons daarmee veel plezier doen. Het geleende materiaal wordt terugbezorgd. Alvast bedankt.

BERINGEN

Esperantogroep Beringen

Clubvergadering vanaf september, elke 1ste vrijdag van de maand, van 20.00 tot 22.00 uur.

BRUGGE

Paco kaj Justeco

De activiteiten van onze club hebben in principe plaats op donderdagavond vanaf 20.00 uur in het Hof van watervliet, Oude Burg 27, 8000 Brugge. Op de 1ste en 3de donderdag conversatie-avond (voor beginners); op de 2d en 4de praatavond indien er geen

andere activiteit is aangekondigd; Info bij dhr. G. Maertens, Prins Leopoldstraat 51, 8310 St. Kruis-Brugge, tlf. (050) 35 49 35.

donderdag 12 sept.: Verslag over het Internationaal Jongerencongres (Zweden) en het Wereldcongres (Noorwegen).
donderdag 26 sept.: Ivo Durwael spreekt over Informatieverstrekking langs nieuwe wegen.
donderdag 24 okt.: F. Roose, zin en onzin van de geschiedenis.

GENK

Genka Esperanto-Klubo

Samenkomst elke tweede en vierde dinsdag van de maand in het Cultureel Centrum van Genk, Dieplaan 2, Zaal 13 van 20 tot 22 uur. De andere dinsdagen, cursus t.h.v. M. Habex, Gildelaan 27, 3600 Genk. Tlf.: 011/35 95 42. Het programma begint om 19.30 uur.

dinsdag 10 sept.: bespreking "terrasvergaderingen" (open-deurdag) o.l.v. Mathieu Habex.
dinsdag 24 sept.: bestuursverkiezing met programmabespreking. Mathieu Habex leidt de vergadering.
dinsdag 8 okt.: Harry Schutters: Wat kunnen we doen met 'n computer?
dinsdag 22 okt.: Willy Dufour vertelt over Kapadocio, een stukje onbekend Turkije.
dinsdag 12 nov.: Jenny Belzer en Marie Louise Meuwissen bereiden eten voor en ...
dinsdag 26 nov.: licht uit en spot aan (Ronald Schepers).

GENT

La Progreso

Iedere 4de vrijdag van de maand gewone clubvergadering in de Bibliotheek van Ledeberg, Driesstraat. De bijeenkomst begint om 20.00 uur. Inlichtingen zijn te verkrijgen bij Katja Lödör, Peter Benoitlaan 117, 9050 Gentbrugge, tlf. 091/30 16 77 of op het antwoordapparaat van René Budts 091/22 37 98.

dinsdag 3 sept.: in de Volkshogeschool, Bargiekaai (3de verdieping) om 19.30 uur is er een info-avond voor alle geïnteresseerden, als voorbereiding op de nieuwe cursus die start op 10 september.
vrijdag 27 sept.: Katja Lödör laat ons kennismaken met het Esperanto-kasteel van Grésillon. Iets later op de avond houden we een discussieronde o.l.v. Patrick Haerick.
vrijdag 25 okt.: verslag over de Esperanto-congressen in Zweden en Noorwegen.
vrijdag 22 nov.: Hélène Falck spreekt over het leven en de schilderijen van Pieter Breugel de Oudere.

HASSELT

Esperanto Hasselt

We vergaderen normaal gesproken op maandagavond vanaf 20.00 uur in het Cultureel Centrum, Kunstlaan 5. Inlichtingen over het programma kunnen worden verkregen bij Marcel Aerts, Lazarijstraat 122, 3500 Hasselt, tlf. 011/25 34 57.

maandag 2 sept.: inhuldiging van het nieuwe seizoen.
donderdag 5 sept.: voorstelling van de Esperanto-cursus tijdens open-deur-dag in het Doppahuis van 13 tot 17 uur.
maandag 16 sept.: algemene ledenvergadering met bestuursverkiezing.
maandag 30 sept.: een gastspreker uit Afrika.
maandag 14 okt.: dia's over het Esperanto-wereldcongres in Noorwegen.
maandag 4 nov.: gastspreker uit Maastricht (Marnolanda Esperanto-Grupo).
maandag 18 nov.: woordspelletjes.

ILEI

Internacia Ligo de Esperantistaj Instruistoj

Internationale Esperanto-examens van de eerste graad zullen plaats hebben in september. Wie hieraan wil deelnemen kan nu de brochure "Internaciaj ekzamenoj" bestellen bij de Vlaamse Esperantobond, Frankrijklei 140, 2000 Antwerpen, of bij een plaatselijke Esperantogroep. Prijs: 127 BEF + port.

KALMTHOUT

La Erikejo
Elke derde donderdag van de maand komen wij vanaf 20.00 uur samen in Restaurant Cambuus, Heidestatieplein 10, 2920 Kalmthout, tlf. 666 42 58.

donderdag 19 sept.: Anita Scheenaerts vertelt over haar reis met haar familie naar het 76ste Esperanto-wereldcongres in Bergen (Noorwegen).
vrijdag 20 sept.: Infoavond "Esperanto wat is dat" in het jeugdhuis GOVIO, Dorpsstraat 1, waar ook de cursus zal starten.
donderdag 17 okt.: Marc Demonty over zangvogeltjes in tuin en bos.
donderdag 21 nov.: jaarlijkse verkiezing nieuw bestuur gevolgd door voordracht van dhr. Yves Nevelsteen over de jeugd in de hedendaagse maatschappij.

Resumo, adapto kaj parta esperantigo de la

Salutvortoj de Wim De Smet
okaze de la 20a datreveno de „La Erikejo"

De distanco de pli ol 5000 km mi vin salutas kaj deziras al vi agrablan feston. Estante unu el la fondomembroj kaj iama prezidanto mi bedaŭras ke mi ne povas partopreni en tiu ĉi festado. Mi ĝojas ke ankaŭ la urbestraro, kun kiu nia grupo ĉiam havis bonajn rilatojn - precipe en la periodo 1972-1982 kiam nia grupo organizis la *Internacia Semajno de Amikeco*, - ankaŭ ĉi-foje montras sian intereson pere de la honorigo de prezidinto kaj honor-prezidanto de FEL, Edward Symoens. Fakte, ankaŭ kun la Erikejo Symoens havis intensan ligilon, ĉar pro ĝi li retrovis la intereson pri Esperanto kiam li post longdaŭra restado en Afriko (Belga Kongo) en 1975 revenis en Belgion. Antaŭ 15 jaroj ni modeste rememoris - antaŭ 10 jaroj ni feste rememoris - nun ni fiere rajtas rememori ke dum antaŭsomera maja vespero kursanoj de la unua Esperanto-kurso en Kalmthout decidis fondi grupon. Kalmthout gajnis plian asocion, sed

unu kiu brile prilumis la komunumon. Memoru la gravan simpozion (la 9an de oktobro 1977) dum kiu, sub grava influo de nia grupo, la Esperanto-movado en Flandrio sendependiĝis kaj restrukturiĝis. La Erikejo bone laboris dum tiu periodo, kvankam la lastajn kvin jarojn mi nur povis de distanco partopreni en ĝi. Tamen korvarmiga estas la memoro je tiuj agrablaj jaroj. Mi deziras ke La Erikejo daŭre prosperu kaj disvastigu ĉiam pligrandiĝantan intereson por la ideo de la internacia lingvo. Vivu La Erikejo.

Wim De Smet,
Cap Esterias (Gabon)

KAPELLE

Zelanda Esperanto-Grupo

Omdat wij niet over een vast lokaal beschikken, worden we telkens bij een ander clublid thuis te gast ontvangen. Onze avonden, gewoonlijk de laatste vrijdag van de maand, beginnen om 19.30 uur. Inlichtingen over het programma en de plaats van samenkomst bij Sally en Dies Krombeen, Juffersweg 4 B, 4421 JB Kapelle, tlf. 01102/41 563. Bij afwezigheid: Rie en Kees Dentz, Karel Doormanplein 21, 4335 GC Middelburg, tlf. 01180/14 834.

vrijdag 6 sept.: vakantie-ervaringen (samenkomst bij Sally en Dies Krombeen).
vrijdag 4 okt.: iedereen vertelt iets over de geschiedenis van de vroege middeleeuwen, periode van het jaar 500 naar 1000 (samenkomst bij Sophy Mensen, v. Kleffenslaan 12, Middelburg).

Vergeet het Faulhaber-weekend niet (info zie p. 17).

KORTRIJK

Koninklijke Esperantogroep La Konkordo

De stadsbibliotheek van Kortrijk beschikt over een uitgebreid Esperantofonds. Er is steeds gelegenheid dit fonds te bezoeken na afspraak met de heer C. Vanbiervliet, Oudenaardsesteenweg 158, 8500 Kortrijk, tlf: 056/22 00 11 of de heer Jan Hanssens, Meiweg 23, 8500 Kortrijk (correspondentieadres), tlf: 056/21 31 06. Bij deze laatste en ook bij Jean-Pierre Allewaert, Tarwelaan 10, 8500 Kortrijk, tlf: 056/20 07 96 kan tevens informatie over het programma van de club worden gevraagd.
Clubavonden vinden plaats elke 4de vrijdag van de maand om 19.00 uur in het CC "Oude Dekenij", St.-Maartenskerkhof 8.

vrijdag 25 okt.: thema nog te bepalen.

LEUVEN

Esperanto 2000

Wij leven mee met de studenten, ons seizoen loopt van september tot juni. De woensdagavond is onze vaste avond (met verschillende cursussen) en op de 2de woensdag van de maand onze speciale VESPERO 2000. Start telkens om 19.30 uur in het Cultureel Centrum, Romaanse Poort, Brusselsestraat 63 (bij het ziekenhuis).

woensdag 11 sept.: vespero 2000: Ghislain Jacobs vertelt over Berlijn na de val van de muur (lokaal A.1.6).

woensdag 25 sept.: laborvespero: conversatiecursus voor gevorderden.
woensdag 9 okt.: Vespero 2000: Bert Vanhoven leidt een gespreksavond in over een aantal bijzonderheden van Esperanto in 'Esperantujo'
woensdag 16 okt.: info-avond over Esperanto en de club.
zaterdag 19 en zondag 20 okt.: spoedcursus voor beginners, telkens van 9 tot 17 uur in lokaal A.1.6.
woensdag 23 okt.: aanvang van de avondcursus: Esperanto voor beginners in lokaal A.0.8. + laborvespero: conversatiecursus.

OOSTENDE

La Konko

De vergaderingen gebeuren in "Den Anklap", Leffingestraat 88, 8400 Oostende. Inlichtingen bij dhr. André D'Hulster, Paul Michielslaan 10, 8400 Oostende, tlf. (059)80 06 95.

vrijdag 27 sept.: informatie-avond over de cursussen '91-'92. Aanvang 20.15 uur.
zaterdag 5 okt.: in het kader van de Chinese week "China Actief" georganiseerd door de Jonge Economische Kamer van Oostende houden wij een Esperanto-symposium met als thema: Esperanto in de handelsrelaties tussen Azië en Europa; probleemstelling, ervaringen en doelstellingen. Grégoire Maertens is voorzitter en de sprekers zijn lid van IKEF (Int. Komerca kaj Ekonomia Fakgrupo). Plaats: Casino-Kursaal; 10 tot 12 en 14 tot 16.30 uur. Bijdrage: 300 BEF, te storten op rekening 850-8835110-57 ten name van La Konko. Deze bijdrage geeft eveneens recht op bezoek aan de tentoonstelling van Chinese produkten.
vrijdag 11 okt.: start van de wekelijkse cursussen (de cursus van 1 november wordt verplaatst naar maandag 4 november): A-cursus: 19 - 20.30 uur; B-cursus: 20.30 - 22.15 uur.
maandag 14 okt.: start van de veertiendaagse gespreksavonden voor iedereen van 20.30 - 22.00 uur.
vrijdag 18 okt. voordracht met dia's over Australië door de Franse esperantist Lucien Giloteaux (om 20.30 uur)
zaterdag 16 nov.: bezoek aan "Europalia Portugal" te Brussel.

ROTTERDAM

FLE-afdeling 2

Wij komen samen in Hulkestein 68 om 14.00 uur. Info bij mevr. J.W. Quispel, Maarland 4, 3075 JV Rotterdam, tlf.: (010) 419 82 01.

woensdag 11 sept.: wij vertellen over onze belevenissen tijdens congressen, bijeenkomsten en bezoeken van vrienden.
woensdag 25 sept.: autobus-excursie (nog slechts enkele plaatsen vrij). Info bij: Nel Vollegraaf, Nancy Zeelenberghuis km. 290, Bevelandsestraat 30, 3038 NA Rotterdam. Tlf.: 010 481 09 22.
woensdag 9 okt.: postklaar maken van *Sennaciulo*.
woensdag 23 okt.: worstelen met grammaticale problemen.
woensdag 6 nov.: zie 9 oktober.
woensdag 20 nov.: wij amuseren ons met allerlei Esperantospelletjes.

La libro de „Horizontaal"

En ĉiu numero de „Horizontaal" ni prezentas al vi unu libron kiun vi povas akiri ĉe FEL **duonpreze** dum du monatoj, menciante tiun ĉi anoncon. La libro kiun ni elektis por vi en septembro-oktobro 1991 estas:

Vojaĝoj finiĝas, amantoj kuniĝas
de Manjo Austin

Se vi deziras facilan libron kun malmulte da malfacilaj intrigoj, jen libro por la aŭtunaj vesperoj. Vi legos ĝin senhalte!
Havebla ĝis fino de oktobro 1991 kontraŭ 175 frankoj (10 guldenoj) plus afranko.